

Mimmi Koukkula

18.9.2024

Eduskunnan lakivaliokunta

Lausuntopyyntönnö 26.6.2024 HE 69/2024 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen ja sen valmistelun rangaistavuuden selkeyttämistä, tapon syyteoikeuden vanhentumista ja lapsensurman kumoamista koskevasta hallituksen esityksestä. Esityksessä ehdotetaan, että naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen ja silpomisen valmistelu säädettäisiin rangaistavaksi erillisin rikoslain säännöksiin. Naisen sukuelinten silpomisen kattaisi naisen ulkoisen sukuelimen vahingoittamisteot ja se säädettäisiin rangaistavaksi erillisellä rikoslain 21 lukuun lisättävällä 6 b §:llä. Valmistelu puolestaan kattaisi naisen tai tytön viemisen ulkomaille silpomista varten tai muunlaisen naisen tai tytön pakottamisen tai taivuttamisen alistumaan silpomiseen ja siitä säädettäisiin erillissäännöksellä rikoslain 21 luvun 6 c §:ssä.

Kahdeksaatoista vuotta nuorempaan henkilöön kohdistuneen naisen sukuelinten silpomisen ja sen valmistelurikoksen osalta säädettäisiin erityisestä syyteoikeuden vanhentumisajan alkamisajankohdasta. Lisäksi syyteoikeuden vanhentumista koskevia rikoslain säännöksiä muutettaisiin niin, että syyteoikeus ei vanhentuisi, jos kysymyksessä olisi täytetty tappo. Oikeus tuomita rangaistus täytetystä taposta ei myöskään vanhentuisi. Esityksessä ehdotetaan myös rikoslain lapsensurmaa koskevan rangaistussäännöksen kumoamista tarpeettomana.

THL pitää hallituksen esitystä silpomisen rangaistavuuden selkeyttämisestä hyvänä. Esitetty säädäntömalli vastaa sille asetettuun tavoitteeseen suojata tyttöjen ja naisten henkeä ja terveyttä, vahvistaa heidän ruumiillista koskemattomuuttaan ja seksuaalista itsemääräämisoikeuttaan. Esitys on perusteltu ja täyttää ilmiötä koskevien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten velvoitteet. THL katsoo myös esityksen mukaiset vanhentumisaikaa koskevat muutokset tarpeellisiksi ja kannattaa lapsensurmaa koskevasta säännöksestä luopumista.

1. Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista koskevat kommentit ja huomiot

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen on ihmisoikeusloukkaus, joka aiheuttaa eri asteista haittaa terveydelle. Perinne on yksi kunniaan liittyvän väkivallan muoto ja se on sukupuolistunutta väkivaltaa. Silpomisen on katsottu nykyiselläänkin olevan Suomen rikoslain perusteella tuomittavaa, mutta silpomisen fyysisesti vähiten vahingoittavien muotojen rangaistavuudesta ei ole ollut täyttä selvyyttä, joten sääntelyn tarkentaminen tältä osin on tarpeen. Esitys vastaa myös kansainvälisten ihmisoikeussopimusten, erityisesti Istanbulin sopimuksen ja CEDAW-sopimuksen, naiseen kohdistuvan väkivallan

Mimmi Koukkula

18.9.2024

ja lähisuhdeväkivallan torjumista koskevan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin eli ns. NKV-direktiivin sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen velvoitteisiin.

Esityksessä on huomioitu silpomisen radikaalimpien muotojen lisäksi myös sukuelimiä vähäisemmin vahingoittavat muodot, jotka voivat aiheuttaa huomattavaakin psyykkistä haittaa. Vähäisemmin vahingoittaviin muotoihin on viimeaikaisen tutkimusnäytön perusteella liittynyt sallivampaa suhtautumista perinnettä harjoittavista yhteisöistä lähtöisin olevien keskuudessa niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa, joten on tärkeää, että myös nämä muodot huomioidaan lainsäädännössä. Lisäksi silpomisen määritelmällinen rajausta naissukuelimiin uhrin juridisen sukupuolen sijaan selkeyttää asiaa.

Tyttöjen ja naisten sukuelinten silpominen on naisiin kohdistuvaa väkivaltaa, joten perinteen kohdalla on tarpeellista poiketa rikoslainsäädännön lähtökohtaisesta sukupuolineutraaliudesta. Vaikka sukupuolineutraalia kirjoitustapaa tulisi pitää lainsäädännössä selkeänä pääsääntönä, sitä ei voida pitää ehdottomana vaatimuksena rikoslainsäädännössäkään, jos on olemassa erityisiä, hyväksyttäviä syitä suojata nimenomaan jompaakumpaa sukupuolta pelkästään tähän sukupuoleen säännönmukaisesti kohdistuvilta oikeudenhuojauksilta. Kuten valmistelun aiemmissa vaiheissakin on todettu, esityksen mukainen vain tyttöjä ja naisia koskeva sääntely voidaan siis katsoa nimenomaan tämän sukupuolistuneen ilmiön kohdalla hyväksyttäväksi. Poikien ympärileikkauksia arvioitaessa voitaneen edelleen tarvittaessa hyödyntää muita pahoinpitelysäännöksiä.

Esityksen mukainen vanhentumisajan alkaminen vasta kun uhri on täyttänyt 18 vuotta lisää uhrin oikeussuojaa. Vanhentumisajan riittävä pituus on oleellinen erityisesti silpomisen kaltaisen kunniaan liittyvän väkivallan tilanteessa, jossa alaikäinen uhri on alisteisessa asemassa huoltajaansa ja mahdollisesti muihin suvun vanhempiin nähden, mikä voi vaikuttaa avun hakemiseen. Silpomisen haittavaikutukset voivat ilmetä vasta myöhemmällä iällä esimerkiksi hedelmättömyytenä tai ongelmina raskauden ja synnytyksen aikana.

On tärkeää, että esityksessä on huomioitu se, ettei uhrin suostumus poista silpomisen oikeudenvastaisuutta. Tutkimuksissa on tullut ilmi, että toisinaan tytöt voivat myös itse toivoa silpomista sosiaalisen stigman välttämiseksi ymmärtämättä teon haittavaikutuksia. THL pitää hyvänä myös sitä, että lääketieteellisesti perustellut tai täysivaltaisen omalla suostumuksella tehdyt kosmeettiset toimenpiteet on rajattu rangaistavuuden ulkopuolelle. Tästä voi kuitenkin aiheutua ristiriitaisia tilanteita terveydenhuollossa, jos esimerkiksi silpomisperinnettä harjoittavasta maasta lähtöisin oleva henkilö hakeutuu sukuelimiä muokkaavaan toimenpiteeseen, joka voi teknisesti olla hyvin lähellä silpomista. Oman vapaan tahdon varmistaminen tällaisissa tilanteissa vaatii terveydenhuollolta lisäresursseja, esimerkiksi psykologista arviointia. Tämä lisää myös terveydenhuollon koulutustarvetta aiheesta, jotta yhteisöllinen ja kunniaan liittyvä väkivalta osattaisiin tunnistaa paremmin. Toisaalta tulisi pystyä varmistamaan se, ettei

Mimmi Koukkula

18.9.2024

syntyperä tai etninen tausta vaikuta hoidon saamiseen tai esimerkiksi perheiden oikeuteen matkustaa ulkomaille silloin kun silpomisriskiä ei ole olemassa.

2. Naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen valmistelua koskevat kommentit ja huomiot

THL katsoo, että esitetty silpomisen valmistelun rangaistavuus on myös tarpeellinen muutos. Sanamuodon tarkentaminen ”taivuttamiseksi” on perusteltua ja aiemman sanamuodon ”järjestäminen” sijaan paremmin kuvaavaa.

3. Rikosoikeudellista vanhentumista koskevat kommentit ja huomiot

THL kannattaa esitystä tapon syyteoikeuden vanhentumisajasta luopumisesta sekä tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen vanhentumisajan alkamisesta vasta kun uhri on täyttänyt 18 vuotta (kts. kohta 1.).

4. Lapsensurmaa koskevat kommentit ja huomiot

Lapsensurmaa koskevasta erillissäännöksestä luopuminen vahvistaisi vastasyntyneen lapsen oikeuksia. THL pitääkin esitystä perusteltuna. Nimike on ollut hyvin harvoin käytetty ilman yhtenäistä rangaistuskäytäntöä. Ilman erillissäännöstäkin voidaan synnyttäjän psyykkinen rasitustila huomioida muiden henkirikosnimikkeiden kohdalla joko syyntakeisuuteen vaikuttavana seikkana tai rangaistusasteikon lieventämisenä.

5. Kommentit ja huomiot esitysluonnoksen johdosta muihin lakeihin tehtäviin muutoksiin

Ei kommentoitavaa

6. Muut esitykseen liittyvät kommentit ja huomiot

THL haluaa korostaa sitä, että pelkällä lainsäädännön muuttamisella ei pystytä puuttumaan silpomisilmiöön riittävän tehokkaasti. Silpomisen vastaiselle työlle tulee varmistaa riittävät resurssit, jotta perinnettä harjoittavista maista lähtöisin oleville yhteisöille ja heitä palvelujärjestelmässä kohtaaville ammattilaisille saadaan tietoa silpomisen haitallisuudesta, tuomittavuudesta ja sen ehkäisystä. Myös ilmiön yleisyyttä Suomessa tulee jatkossakin seurata tutkimusten ja rekisterien avulla. Ammattilaiset ja yhteisöt tulevat tarvitsemaan lisää koulutusta mahdollisista lainsäädäntöön liittyvistä muutoksista, erityisesti ilmoitusvelvollisuudesta. Lisäksi tulee varmistaa riittävä moniammatillinen yhteistyö, jotta ilmiö tunnistetaan ja siihen voidaan puuttua.

Pääjohtaja

Mika Salminen

Johtaja

Anneli Pouta